

XIV. SZÁZADBELI PAPIROS-OKLEVELEINK VÍZJEGYEI.

SZÓNYI I. LÁSZLÓTÓL.

(Negyedik és befejező közlemény.)

109. szám. Mészáros fejszéje. A fejsze maga igen széles, a nyele rövid.

MODL. 31292. 1360. V. 21. Bebek István országbíró kiadványa.

MODL. 31293. Csicsery cs. lt. 1360. V. 23. Bebek István országbíró kiadványa.

Kapy cs. lt. 1360. V. 25. Gergely mester és négy szolgabíró kiadványa.

Kállay cs. lt. 1279. 1360. VI. 4. Péter szatmári alispán és négy szolgabíró kiadványa.

MNM. törzs. 1361. X. 13. Bebek István országbíró kiadványa.

Genuában 1327—1345-ig, Fabrianóban 1323—1352-ig, Bolognában 1318-ban, Velenczében 1317-ben, Provenceban 1316—1354-ig, Grenobleban 1326—1359-ig, Bajorországban 1350-ben fordul elő.¹

110. szám. Fejsze. Az előbbtitől annyiban különbözik, hogy a fejsze keskeny, a nyele hosszú.

MODL. 28894. 1367. V. 8. Péter erdélyi alvajda kiadványa.

> 30698. 1368. I. 20. Péter erdélyi alvajda kiadványa.

> 29145. 1368. XI. 13. Imre erdélyi vajda kiadványa.

111. szám. Tör.

MODL. 3910. 1347. VI. 4. Zobori konvent kiadványa.

> 29148. 1352. VIII. 22. István erdélyi alvajda kiadványa.

> 4576. 1355.

> 4839. 1359. IV. 4. Kont Miklós nádor kiadványa.

> 5135. 1362. IX. 27. Zemplén vármegye kiadványa.

¹ Lásd: *Briquet*nél a 368—370. ábrát, *Briquet*nél (Sur les papiers usités en Sicile) 7. ábrát, *Keinznal* a 212. ábrát.

MODL. 5228. 1363. IX. 16. Székesfejérvári konvent kiadványa.
» 25332. 1380 körül. Szepesi Jakab országbíró kiadványa.

Genuában 1316-ban és 1322-ben, Bolognában 1313-ban. Fabrianóban 1340-ben, Délfranciaországban 1349—1391-ig, Freiburgban 1362-ben, Bajorországban 1356-ban és 1397—1401-ig, Frankfurtban 1397—1398-ig, Lengyelországban a XIV. század ötvenes és kilencvenes éveiben fordul elő.¹

112. szám. Két egymást keresztező tör.

MODL. 7015. 1383. VI. I. Széchy Miklós országbíró kiadványa.

Fabrianóban 1383-ban, Bolognában 1324-ben, Dauphineben 1328-1355-ig, Provenceben 1330—1370-ig, Bajorországban 1390—1398-ig, Lengyelországban a XIV. században, Belgiumban 1370 körül fordul elő.²

113. szám. Sisak három struczttollal.

MODL. 7402. 1388. VI. 2. Bebek Imre országbíró kiadványa.

» 31338. Csicsery cs. lt. 1388. VI. 3. Csáktornyai Laczffy István nádor kiadványa.

MODL. 7344. 1388. X. 21. Bebek Imre országbíró kiadványa.

Kállay cs. lt. 2004. 1388. Csáktornyai Laczffy István nádor kiadványa.

Kállay cs. lt. 1986. 1388. Csáktornyai Laczffy István nádor kiadványa.

Kállay cs. lt. 1984. 1388. Csáktornyai Laczffy István nádor kiadványa.

MODL. 1357. 1388. Bebek Imre országbíró kiadványa.

» 28106. 1388. Csáktornyai Laczffy István nádor kiadványa.

MODL. 29729. 1389. II. 21. Zsigmond király kiadványa.

Battenbergben 1390-ben, Lengyelországban 1388-ban, Bajorországban 1388—1400-ig fordul elő.³

114. szám. Két hasított pajzs egymás mellett.

MODL. 5324. 1364. VI. 11. László albiró kiadványa.

¹ Lásd: *Briquetnél* a 210—211. ábrát, *Briquetnél* (Sur les papiers usités en Sicile) a 11. ábrát, *Keinznál* a 213—214. ábrát, *Kirchnernél* a 28. ábrát.

² Lásd: *Briquetnél* a 212. ábrát, *Briquetnél* (Sur les papiers usités en Sicile) a 15. ábrát, *Midouxnál* a 406. ábrát.

³ Lásd: *Kirchnernél* a 26. ábrát, *Piekosinskynál* a 460—461. ábrát, *Keinznál* a 218. ábrát.

115. szám. Duplavalonálú pajzs kereszttel.

MODL. 4749. 1358. IV. 26. Váradi káptalan kiadványa.

» 5260. 1363. XI. 9. Sági konvent kiadványa.

» 5252. 1363. XI. 9. Győri káptalan kiadványa.

MNM. törzs. 1364. VIII. 14. Vasvári káptalan kiadványa.

Kállay cs. lt. 1462. 1364. Kont Miklós nádor kiadványa.

MNM. törzs. 1374. VII. 15. I. Lajos király kiadványa.

Kállay cs. lt. 2167. 1392.

Bajorországban 1359-ben, 1370-ben és 1390 körül, Lengyelországban 1366-ban és 1373-ban fordul elő.¹

116. szám. Íj-nyíllal. Kedvelt jegy, soká tartja magát. Változások leginkább a méretekben mutatkoznak.

Kisebb méretűek:

MODL. 5279. 1364. I. 20. Bebek István országbíró kiadványa.

» 25829. 1369. Költségjegyzék.

MNM. törzs. 1373. I. 20. Czudar Péter országbíró kiadványa.

MODL. 6115. 1373. V. 8. Szepesi Jakab országbíró kiadványa.

MNM. törzs. 1374. I. 13. Pozsonyi káptalan kiadványa.

MODL. 6274. 1375. V. 2. Somogyi konvent kiadványa.

» 6289. 1375. V. 27. Szepesi Jakab országbíró kiadványa.

MNM. törzs. 1375. X. 13. Garay Miklós nádor kiadványa.

MODL. 6308. 1375. XI. 13. I. Lajos király kiadványa.

» 28094. 1376. I. 21. Erdélyi káptalan kiadványa.

MNM. törzs. 1376. III. 20. Szepesi Jakab országbíró kiadványa.

MODL. 27830. 1376. VIII. 7. Kolozsmonostori konvent

kiadványa.

» 6385. 1376. X. 13. Garay Miklós nádor kiadványa.

» 6404. 1377. II. 12. I. Lajos király kiadványa.

MNM. törzs. 1378. VII. 5. Garay Miklós nádor kiadványa.

Kisfaludy cs. lt. 1378. X. 13. Szepesi Jakab országbíró kiadványa.

MODL. 6618. 1379. V. 14. után. Tolna vármegye kiadványa.

» 26378. 1379. XI. 17. László erdélyi vajda kiadványa.

» 6720. 1380. VII. 11. Budai káptalan kiadványa.

MNM. törzs. 1380. X. 29. Egri káptalan kiadványa.

MODL. 6751. 1380. XI. 1. Garay Miklós nádor kiadványa.

» 6746. 1380. XII. 18. Szepesi Jakab országbíró

kiadványa.

Kállay cs. lt. 1728. 1380. Garay Miklós nádor kiadványa.

» » » 1715. 1380. Budai káptalan kiadványa.

Forgách cs. lt. 1380. Henrik garamszentbenedeki apát kiadványa.

¹ Lásd: *Keinz*nál a 222. ábrát, *Piekosinskyn*nál a 452—453. ábrát.

MODL. 7003. 1383. V. 8. Széchy Miklós országbíró kiadványa.
 » 7096. 1384. VIII. 18. Széchy Miklós országbíró
 kiadványa.

Soos cs. lt. 1384. Mária királyné kiadványa.

MODL. 7631. 1390. VII. 7. Csáktornyai Laczfyy István nádor
 kiadványa.

MODL. 7634. 1390. VII. 26. Zsigmond király kiadványa.

» 7668. 1391. I. 8. Losonczy István macsói bán kiadványa.

» 30741. 1391. IV. 26. László erdélyi vajda kiadványa.

MNM. törzs. 1391. VI. 7. Veszprémi káptalan kiadványa.

» » 1391. VI. 20.

» » 1391. X. 3. Csáktornyai Laczfyy István nádor

kiadványa.

Thally cs. lt. 1391. XII. 16. Veszprémi káptalan kiadványa.

Kállay cs. lt. 2141. 1391. Bebek Imre országbíró kiadványa.

» » » 2128. 1391. Leleszi konvent kiadványa.

MODL. 7752. 1392. II. 23. Vasvári káptalan kiadványa.

MODL. 28735. 1393. IX. 26. Kolozsmonostori konvent
 kiadványa.

MODL. 25745. 1398. VI. 19. Széchényi Frank országbíró
 kiadványa.

MNM. törzs. 1399. XII. 1. Zalavármegye kiadványa.

MODL. 8425. 1399. Zsigmond király kiadványa.

» 29450. 1399. Zsigmond király kiadványa.

» 8536. 1400. II. 16.

Kállay cs. lt. 1400. Leleszi konvent kiadványa.

MODL. 35276. XIV. század.

117. szám. Íj nyillal. Eltérés az íj húrján van.

Becsky cs. lt. 1399. Zsigmond király kiadványa.

118. szám. Íj nyillal nagyobb méretben.

MODL. 4446. 1354. VII. 3. Mohácsi konvent kiadványa.

Thally cs. lt. 1364. I. 20. Bebek István országbíró kiadványa.

MNM. törzs. 1364. V. 10. Bebek István országbíró kiadványa.

» » 1364. X. 15. Kont Miklós nádor kiadványa.

» » 1366. X. 3. Vasvári káptalan kiadványa.

» » 1367. X. 16. körül. Egri káptalan kiadványa.

MODL. 5627. 1367. XII. 2. Bebek István országbíró kiadványa.

» 5632. 1367. XII. 12. Pécsváradi konvent kiadványa,

» 6108. 1373. IV. 6. I. Lajos király kiadványa.

MNM. törzs. 1373. VI. 18. I. Lajos király kiadványa.

» » 1380. XII. 7. I. Lajos király kiadványa.

» » 1381. V. 2. Széchy Miklós országbíró kiadványa.

MODL. 12812. 1381. V. 10. Széchy Miklós országbíró kiadványa.

MNM. törzs. 1381. V. 31. Széchy Miklós országbíró kiadványa.
MODL. 27836. 1381. XI. 23. János erdélyi alvajda kiadványa.
Beesky cs. lt. 1381.

MODL. 29437. 1382. IV. 29. Erdélyi káptalan kiadványa.
» 6947. 1382. IX. 10. I. Lajos király kiadványa.

» 27282. 1383. I. 8. László erdélyi vajda kiadványa.

Ezen vízjegy különböző változatai Pistoieben 1346-ban, Cividaleben 1345-ben, Genuában 1335—1446-ig, Fabrianóban 1333—1422-ig, Pfalzban 1330-ban, Nápolyban 1364—1367-ig, Bajorországban a XIV. század harmadik tizedétől a XV. század közepéig, Franciaországban 1377—1413-ig, Frankfurtban 1361—1382-ig, Lengyelországban a XV. század második felében fordul elő.¹

III. Állatok 119—178. szám.

Állatok mint vízjegyek a XIV. század huszas éveitől szerepelnek három formában: a) egész testük, b) eltűső vagy felső részük, c) fejük, mely leggyakrabban fordul elő.

119. szám. Ló zabolával ugró helyzetben.

MODL. 35244. 1370. VII. 8. Csázmai káptalan kiadványa.

Genuában 1367-ben, Fabrianóban 1367-ben, Dauphinében 1349-ben, Lyonban 1366-ban, Svájcban 1375—1383-ig, Bajorországban 1367-ben, Lengyelországban a XIV. század ötvenes és hatvanas éveiben fordul elő.²

120. szám. Lófej hullámos sörénnyel.

MODL. 7157. 1385. VII. 1 Egre vikárius kiadványa.

» 29442. 1387. IX. 12. Zsigmond király kiadványa.

» 30140. 1387. XII. 9. Esztergomi káptalan kiadványa.

Forgách cs. lt. 1387.

Kállay cs. lt. 1947. 1387. Zsigmond király kiadványa.

MODL. 7444. 1388. X. 7. Garami konvent kiadványa.

Forgách cs. lt. 1388. Garamszentbenedeki konvent kiadványa.

Bajorországban 1385—1390-ig, Sziléziában 1377—1388-ig fordul elő.³

¹ Lásd: *Briquetnél* a 10—16. ábrát, *Briquetnél* (Sur les papiers usités en Sicile) a 39. ábrát, *Keinzl* a 224—227. ábrát, *Midouxnál* a 21., XIII., 220—223., 402—403. és a 405. ábrát, *Kirchnernél* a 22—23. ábrát, *Piekosinskynál* a 430—447. ábrát, *Rauternél* a 89. és a 160. ábrát.

² Lásd: *Briquetnél* a 75. ábrát, *Keinzl* a 229. ábrát, *Fiekosinskynál* a 232. ábrát.

³ Lásd: *Keinzl* a 232. ábrát, *Rauternél* a 12. ábrát.

121. szám. Lófej, hullámos sörénnyel és zabolával.

MNM. törzs. 1384. III. 28. Széchy Miklós országbíró kiadványa.
Kállay cs. lt. 1862. 1384. Váradi káptalan kiadványa.

Bajorországban 1393-ban, Lengyelországban 1380—1390-ig,
Sziléziában 1380-ban fordul elő, de nem hullámos sörénnyel.¹

122. szám. Kutya.

MODL. 26860. 1357. IX. 19. Kolozsmonostori konvent
kiadványa.

Bajorországban 1360-ban fordul elő.²

123. szám. Medve.

MODL. 27441. 1396. VIII. 14. Kolozsmonostori konvent
kiadványa.

124. szám. Ökör félig ugró helyzetben.

MNM. törzs. 1370 után. Sarusdi Péter fia. János kiadványa.
MODL. 6235. 1374. IX. 8. Somogyi konvent kiadványa.

Fabrianóban 1341-ben, Neuchatelben 1333-ban, Délfrancia-
országban 1347—1354-ig s a XV. században, Lengyelországban
1352-ben fordul elő.³

125. szám. Ökör ágaskodó helyzetben.

Kállay cs. lt. 1395. Váradi káptalan kiadványa.

Bajorországban 1393-ban, Sziléziában 1396-ben fordul elő.⁴

126—139. szám. Ökörfej. A legerterjedettebb vízjegy. Igen korán
tünik fel: Fabrianóban 1310-ben, Pfalzban 1310-ben, Genuában
1323-ban, Provenceben 1325-ben, Dauphinében 1326-ban. Ezt a
jegyet valószínűleg több papírmalom használta. Németországban
a XIV. század három utolsó tizedétől fogva oly elterjedésben
és oly változatosságban fordul elő, hogy itt is több gyár hasz-
nálhatta. Lengyelországban 177 féle ábrázolásban fordul elő a XIV.
században. Ez a jegy háromszáz évig tartja magát különféle nagy-
ságban és ábrázolásban melyekből csak a főbb típusokat fogjuk
bemutatni.

¹ Lásd: *Keinz*nál a 233. ábrát, *Piekosinskyn*nál a 220—223. ábrát,
*Rautern*nél a 18. ábrát.

² Lásd: *Keinz*nál a 240. ábrát.

³ Lásd: *Briquet*nél a 35. ábrát, *Zonghin*nál (Le antiche carte fabrianesi)
a 44. oldalt *Piekosinskyn*nál a 244. ábrát, *Midoux*nál a II. ábrát.

⁴ Lásd: *Keinz*nál a 244. ábrát, *Rautern*nél a 76. ábrát.

126. szám. Ökörfej. Szem- és orrjelzés nélkül.

MNM. törzs. 1388. XI. 9. Bebek Imre országbíró kiadványa.
Kállay cs. lt. 2253. 1394. Ilsvay Leusták nádor kiadványa.
Sziléziában 1486-ban fordul elő.¹

127. szám. Ökörfej. Szemjelzéssel, orrjelzés nélkül.

MODL. 30714. 1376. VII. Erdélyi káptalan kiadványa.
» 7146. 1385. IV. 24. Trencsén vármegye kiadványa.
MNM. törzs. 1386. I. 22. Bebek Imre országbíró kiadványa.
» » 1387. IV. I. Zsigmond király kiadványa.
MODL. 7565. 1390. II. 17. Jászói konvent kiadványa.
» 7886. 1393. VIII. 5. Pannonhalmi konvent kiadványa.
» 7899. 1393. X. 24. Ilsvay Leusták nádor kiadványa
Frankfurtban 1388-ban, Sziléziában 1387-ben fordul elő.²

128. szám. Ökörfej. Szem- és orrjelzéssel. Az orr igen széles, a homlokvonal legtöbbszörre hullámos.

MODL. 31256. Csicsery cs. lt. 1347. XII. 5. Egri káptalan kiadványa.

MODL. 31255. Csicsery cs. lt. 1347. XII. 5. Egri káptalan kiadványa.

Kállay cs. lt. 869. 1347. Szolgabírói kiadvány.

Görgey cs. lt. 1347. Szepesi káptalan kiadványa.

MNM. törzs. 1352. VII. 3. Győri káptalan kiadványa.

MODL. 31283. Csicsery cs. lt. 1357. I. 11. Egri káptalan kiadványa.

Kállay cs. lt. 1234. 1358. IV. 24. Leleszi konvent kiadványa.

MODL. 28579. 1360. X. 13. Dénes erdélyi vajda kiadványa.

» 5333. 1364. VIII. 9. Pécsi káptalan kiadványa.

Bajorországban 1370-ben, Sziléziában 1397-ben fordul elő.³

129. szám. Ugyanaz keskenyebb orrjelzéssel. A szem gyakran össze van kötve a füllel, sokszor a homlokvonal hullámos.

MODL. 3472. 1342. IV. 12. Borsodi főispán kiadványa.

» 31242. Csicsery cs. lt. 1342. V. 24. Egri káptalan kiadványa.

MNM. törzs. 1344. XI. 11. Budai káptalan kiadványa.

MODL. 3955. 1347. XI. 24. Esztergomi káptalan kiadványa.

» 29146. 1349. X. 6. Péter erdélyi alvajda kiadványa.

Kapy cs. lt. 1351. Mihály alispán és négy szolgabíró kiadványa.

MODL. 28072. 1357.

¹ Lásd: *Rauternél* a 111. ábrát.

² Lásd: *Kirchnernél* a 117. ábrát, *Rauternél* a 73. ábrát.

³ Lásd: *Keinznál* a 247. ábrát.

- MODL. 5105. 1363. II. 19. Bebek István országbíró kiadványa.
 MNM. törzs. 1363. III. 5.
 Kállay cs. lt. 1426. 1364. Simon mester kiadványa.
 » » » 1416. 1364. Kont Miklós nádor kiadványa.
 MODL. 29707. 1370. IV. 16. János erdélyi alvajda kiadványa.
 » 1930. 1386. Széchy Miklós nádor kiadványa.
 » 8022. 1394. V. 31. Váradi káptalan kiadványa.
 » 28113. 1394. VI. 1. Kolozsmonostori konvent kiadványa.

130. szám Ökörfej. Szarvak közt vonallal s András-keresztel. Különféle változatban fordul elő: szem- és orrjelzés nélkül; szemjelzéssel orrjelzés nélkül, leginkább egyenes, ritkán hullámos homlokvonallal.

- MNM. törzs. 1367. X. 14. Valkó vármegye kiadványa.
 » » 1368. IV. 10. Vasvári káptalan kiadványa.
 » » 1368. VIII. 11. Pozsonyi káptalan kiadványa.
 » » 1369. I. 16. Bebek István országbíró kiadványa.
 MODL. 5725. 1369. III. 19. Egri káptalan kiadványa.
 » 7042. 1383. X. 21. Garay Miklós nádor kiadványa.
 MNM. törzs. 1384. X. 13. Garay Miklós nádor kiadványa.
 MODL. 7108. 1384. X. 13. Garay Miklós nádor kiadványa.
 Kállay cs. lt. 1871. 1384. Széchy Miklós nádor kiadványa.
 MODL. 7364. 1388. I. 5. Zsigmond király kiadványa.
 » 7379. 1388. IV. 8. Jászói konvent kiadványa.
 Kállay cs. lt. 1989. 1388. Székesfejérvári konvent kiadványa.
 MODL. 5777. 1390. IV. 14. Bebek Imre országbíró kiadványa.
 » 32217. 1390 körül.
 » 25335. 1391. II. 10. Zsigmond király kiadványa.
 Fejérpataky cs. lt. 1391. III. 8. Bebek Imre országbíró kiadványa.
 MNM. törzs. 1391. VI. 1. Zsigmond király kiadványa.
 MODL. 7661. 1391. VI. 5. Csáktornyai Laczfíy István nádor kiadványa.
 Justh cs. lt. 1391. X. 4. Bebek Imre országbíró kiadványa.
 Fejérpataky cs. lt. 1391. X. 20. Szepesi káptalan kiadványa.
 Kállay cs. lt. 2136. 1391. Bebek Imre országbíró kiadványa.
 » » » 2149. 1391. Csáktornyai Laczfíy István nádor kiadványa.
 Kállay cs. lt. 2118. 1391. Leleszi konvent kiadványa.
 » » » 2130. 1391. Leleszi konvent kiadványa.
 » » » 2135. 1391. Csáktornyai Laczfíy István nádor kiadványa.
 Kállay cs. lt. 2147. 1391. Csáktornyai Laczfíy István nádor kiadványa.

Thally cs. lt. 1391. Bebek Imre országbíró kiadványa.

Máriássy cs. lt. 1391. Szepesi káptalan kiadványa.

Kállay cs. lt. 1910. 1393. Jászói konvent kiadványa.

» » » 2198. 1393. Szolgabírói kiadvány.

Forgách cs. lt. 1393. Szolgabírói kiadvány.

» » » 1393. Zalavári konvent kiadványa.

» » » 1393. Nyitrai káptalan kiadványa.

MODL. 7921. 1394. I. 13. Ilsvay Leusták nádor kiadványa.

» 7974. 1394. IX. 12. Nyitrai káptalan kiadványa.

» 8186. 1396. X. 2. Sopron vármegye kiadványa.

» 34045. 1398. I. 7. Pozsegai káptalan kiadványa.

Bajorországban 1370—1377-ig, Wormsban 1387-ben, Mainzban 1388-ban, Frankfurtban 1371—1398-ig, Franciaországban 1387-ben s a XV. században, Sziléziában 1360—1400-ig fordul elő.¹

131. szám. Ökörfej. A homlokvonal s a kereszt közt körrel, leginkább csak szemjelzéssel, orrjelzés nélkül.

MNM. törzs. 1396. X. 23. Stiworicsi Wyd de gosti Miklós kiadványa.

MODL. 8195. 1397. I. 21. Erdélyi alvajda kiadványa.

» 8209. 1397. IV. 15. Ilsvay Leusták nádor kiadványa.

MNM. törzs. 1397. V. 8. Győri káptalan kiadványa.

MODL. 31346. Csicsery cs. lt. 1398. VII. 20. Leleszi konvent kiadványa.

MODL. Csicsery cs. lt. 1398. VIII. 18. Leleszi konvent kiadványa.

MODL. 8351. 1398. IX. 19. Váczi káptalan kiadványa.

Kubinyi cs. lt. 1398. Zsigmond király kiadványa.

Dessewffy cs. lt. 1398. Leleszi konvent kiadványa.

MODL. 27445. 1399. VI. 19. Kolozsmonostori konvent kiadv.

Frankfurtban 1399-ben, Egerben (Csehország) 1397-ben, Sziléziában 1376-ban fordul elő.²

132. szám. Ökörfej. A szarvak közt duplavonalú kereszttel,

MODL. 3467. 1383. IV. 20. Budai káptalan kiadványa.

» 7362. 1388. I. 24. Nyitrai káptalan kiadványa.

Bajorországban 1380-ban, Sziléziában 1420-ban fordul elő.³

¹ Lásd: *Keinznál* a 255. ábrát, *Kirchnernél* a 98—116., 118—125. ábrát, *Rauternél* a 77., 79., 95., 104., 119. és 168. ábrát, *Midouxnál* a 11., 28—38., 375., 376. és az V. ábrát; *Urban* 1371 és 1386-ból közöl két példányt »Segni di cartiere antiche« című művében.

² Lásd: *Kirchnernél* a 128—130. ábrát, *Rauternél* a 169. ábrát.

³ Lásd: *Keinznál* a 258. ábrát, *Rauternél* a 166. ábrát.

133. szám. Ökörfej, a szarvak közt virágvonallal. Különféle változatokban találjuk: szemjelzéssel, orrjelzéssel nélkül; szem- és orrjelzéssel.

MODL. 6763. 1381. V. 4. Zalavári konvent kiadványa.

MNM. törzs. 1391. VII. 6. Zobori konvent kiadványa.

MODL. 25336. 1393. V. 26. Sűbor pozsonyi főispán kiadványa.

MODL. 28760. 1393. V. 27. Zsigmond király kiadványa.

» 7869. 1393. VI. 1. Zsigmond király kiadványa.

MNM. törzs. 1393. XII. 29. Székesfejérvári keresztetek konventjének kiadványa.

Kállay cs. lt. 2189. 1393. Váradi káptalan kiadványa.

» » » 2218. 1393. Ilsvay Leusták nádor kiadványa.

» » » 2217. 1393. Ilsvay Leusták nádor kiadványa.

» » » 2188. 1393. Ilsvay Leusták nádor kiadványa.

Kisfaludy cs. lt. 1393. Zala vármegye kiadványa.

MNM. törzs. 1394. II. 9. Ilsvay Leusták nádor kiadványa.

Soos cs. lt. 1394. II. 10. Szepesi káptalan kiadványa.

MODL. 7956. 1394. VI. 6. Zsigmond király kiadványa.

Kállay cs. lt. 2246. 1394.

» » » 2268. 1394.

MODL. 8159. 1396. V. 20. Pozsonyi káptalan kiadványa.

Kállay cs. lt. 2221. XIV. század.

Bajorországban 1369-ben és 1390—1399-ig, Mainzban 1395-ben, Sziléziában 1360-ban fordul elő.¹

134. szám. Ugyanaz. Az ökörfej szájából zsinóron egy háromszög csüng, benne egy éket látunk.

MODL. 31174. Csicsery cs. lt. 1362. II. 26. I. Lajos király kiadványa.

135. szám. Ökörfej. A szarvak közti vonalon körrel.

Kállay cs. lt. 2146. 1391. Aradi káptalan kiadványa.

MODL. 7864. 1393. VI. 12. Leleszi konvent kiadványa.

Bajorországban 1380-ban és 1394-ben, Frankfurtban 1392-ben fordul elő.²

136. szám. Ökörfej. A szarvak közt három levelű virággal. Kubinyi cs. lt. 1395 körül.

¹ Lásd: *Keinz*nál a 252., 253., 257. és 262. ábrát, *Kirchnernél* a 131. ábrát, *Rauternél* a 75. ábrát.

² Lásd: *Keinz*nál a 260. ábrát, *Kirchnernél* a 126. ábrát.

137. szám. Ökörfej hasított orral.

MODL. 3949. 1347. XI. 28. Egri káptalan kiadványa.
Sziléziában 1420-ban fordul elő.¹

138. szám. Ökörfej. Igen széles, hasított orral s a szarvak közt keresztel.

MNM. törzs. 1367. X. 14. Valkó vármegye kiadványa.

» » 1368. IV. 10. Vasvári káptalan kiadványa.

» » 1368. VIII. 11. Pozsonyi káptalan kiadványa.

Bajorországban 1360—1370-ig, Nápolyban 1331-ben fordul elő.²

139. szám. Ökörfej. Az eddigiektől elütő ábrázolásban. A szarvak közt keresztel, a szájában gyűrűt tart.

Görgey cs. lt. 1396. Jászói konvent kiadványa.

» » » 1400. Szepesi káptalan kiadványa.

140. Szamárfej.

MNM. törzs. 1365. VI. 15. Bebek István országbíró kiadványa.

141. szám. Bak ugró helyzetben.

MODL. 29698. 1364. XII. 1. Erdélyi káptalan kiadványa.

» 5644. 1368. I. 20. Bebek István országbíró kiadványa.

Genuában 1358—1373-ig, Fabrianóban 1350—1373-ig, Bajorországban 1364-ben, Frankfurtban 1360—1362-ig fordul elő.³

142. szám. Bak félig.

Forgách cs. lt. 1380. I. Lajos király kiadványa.

Kállay cs. lt. 34. 1386. Erzsébet királyné kiadványa.

143. szám. Bakfej.

Forgách cs. lt. 1383. Garamszentbenedeki konvent kiadványa.

Máriássy cs. lt. 1383. Szepesi káptalan kiadványa.

Bajorországban 1384—1385-ig, Lengyelországban 1383-ban fordul elő.⁴

144. szám. Kosfej vonallal, fent András-keresztel.

MODL. 29197. 1384. X. 4. Erdélyi káptalan kiadványa.

Justh cs. lt. 1395. Turóczy konvent kiadványa.

Fabrianóban már a XIII. század nyolczvanas éveiben, Bajor-

¹ Lásd: *Rauternél* a 171. ábrát.

² Lásd: *Keinznál* a 248. ábrát, *Baronnenál* a 9. ábrát.

³ Lásd: *Briquetnél* a 76. és 77. ábrát, *Keinznál* a 271. ábrát, *Kirchnernél* a 138., 139. ábrát.

⁴ Lásd: *Keinznál* a 273. ábrát, *Piekosinskynál* a 210. ábrát.

országban 1346—1400-ig, Neuburgban 1357 és 1425-ben, Reichenbergen 1382-ben fordul elő.¹

Zonghi 1282-ből Fabrianóban; *Kirchner* 1382-ből Reichenbergen találta ezt a vízjegyet.

145. szám. Kosfej kereszt nélkül.

Szent-Iványi cs. lt. 1348. Szepesi káptalan kiadványa.

MNM. törzs. 1373. VIII. 5. Boszniai káptalan kiadványa.

Genuában 1357-ben, Bajorországban 1381-ben, Lengyelországban 1390 körül, Prágában 1385-ben fordul elő.²

146. szám. Szarvas, félig, ugró helyzetben.

Kállay cs. lt. 2259. 1394. Ilsvay Leusták nádor kiadványa.

» » » 2441. 1399.

MNM. törzs. 1400. V. 11. Leleszi konvent kiadványa.

Kállay cs. lt. 17. 1400.

Máriássy cs. lt. 1400. Bebek Detre nádor kiadványa.

Fabrianóban 1373—1407-ig, Genuában 1381—1403-ig, Provenceban 1374-ben, Dauphinében 1374—1386-ig, Bajorországban szintén a XIV. században, Svájcban 1422-ben, Oroszországban 1392-ben, Lengyelországban a XIV. század kilencvenes éveiben fordul elő.³

147. szám. Szarvasfej.

MNM. törzs. 1380. XII. 6. Pozsonyi káptalan kiadványa.

MODL. 33760. 1381. XI. 25. Körösmegyei alispánok kiadványa.

MNM. törzs. 1384. VII. 29. Esztergom vármegye kiadványa.

Bajorországban 1380—1399-ig többféle változatban, Lengyelországban 1385—1390-ig, Sziléziában 1379-ben fordul elő.⁴

148. szám. Szarvasagancs.

MNM. törzs. 1333. VII. 17. Veszprém vármegye kiadványa.

» » 1344. II. 6. Szepesi káptalan kiadványa.

MODL. 4978. 1359. XI. 12. Bebek Imre nádor kiadványa.

MNM. törzs. 1360. VI. 9. Kont Miklós nádor kiadványa.

Kállay cs. lt. 1276. 1360. IX. 24. Várady káptalan kiadványa.

» » » 1296. 1360. X. 6. I. Lajos király kiadványa.

¹ Lásd: *Keinznál* a 274. ábrát.

² Lásd: *Briquetnél* (*Recherches sur les premieres papiers...*) 4. ábrát, *Keinznál* a 275. ábrát, *Pickosinskynál* a 202—204. ábrát.

³ Lásd: *Briquetnél* a 62. és 63. ábrát, *Keinznál* a 277. ábrát, *Lchačevnél* a 48. ábrát, *Pickosinskynál* a 206. és 207. ábrát.

⁴ Lásd: *Keinznál* a 278. és 279. ábrát, *Rauternél* a 37. ábrát.

- MODL. 5055. 1361. V. 8. Bebek István országbíró kiadványa.
 » 29693. 1361. IX. 14. Péter erdélyi alvajda kiadványa.
 » 5208. 1363. V. 23. Nyitrai káptalan kiadványa.

Kállay cs. lt. 1399. 1363. X. 10. Bebek György tárnokmester kiadványa.

- MODL. 5387. 1365. III. 29. Sági konvent kiadványa.
 MNM. törzs. 1366. IV. 22. I. Lajos király kiadványa.
 MODL. 5513. 1366. XII. 13. Erdélyi káptalan kiadványa.
 » 5724. 1369. IV. 2. Leleszi konvent kiadványa.
 » 6994. 1383. III. 29. Esztergomi káptalan kiadványa.
 MNM. törzs. 1400.

149. szám. Oroszlán.

MODL. 5411. 1365. VIII. 17. Váradai káptalan kiadványa.

Fabrianóban 1390-ben, Bolognában 1335-ben, Zürich és Genuában 1349—1373-ig, Dauphinében 1351—1354-ig, Savoyában 1386—1391-ig, Bajorországban a XIV. században, Lengyelországban 1366-ban, Franciaországban 1443-ban, Sziléziában 1361—1363-ig fordul elő.¹

150. szám. Sárkány kétlábú.

Nagyobb méretűek:

- MNM. törzs. 1393. XI. 2. Ilsvay Leusták nádor kiadványa.
 Máriássy cs. lt. 1393. Ilsvay Leusták nádor kiadványa.
 Kállay cs. lt. 37. 1393. Kapolyai János országbíró kiadványa.
 Bajorországban 1393-ban fordul elő.²

151. szám. Sárkány kétlábú.

Kisebb méretűek:

- MODL. 20242. 1340 körül Pál, országbíró kiadványa.
 MNM. törzs. 1350. IX. 12. Esztergomi káptalan kiadványa.
 » » 1374. III. 10. Simontornyai Laczffy Imre nádor

kiadványa.

Balassa cs. lt. 1375. Lépes János alnádor kiadványa.

MODL. 32203. 1380 körül Erdélyi alvajdák kiadványa.

- » » 7033. 1383. VIII. 8. Széchy Miklós országbíró

kiadványa.

Kállay cs. lt. 35. 1383. Széchy Miklós országbíró kiadványa.

MODL. 7652. 1390. XI. 10. Bebek Imre országbíró kiad-

ványa.

¹ Lásd: *Briquetnél* a 446. és 447. ábrát, *Briquetnél* (Sur les papiers usités en Sicile) 14. ábrát, *Keinznál* a 285. ábrát, *Piekosinskynál* a 251. ábrát, *Midouxnál* a 381., 382. ábrát, *Rauternél* a 2. ábrát.

² Lásd: *Keinznál* a 286. ábrát.

MNM. törzs. 1391. II. 15. Csáktornyai Laczfíy István nádor kiadványa.

MNM. törzs. 1391. II. 16. Bebek Imre országbíró kiadványa.

Kállay cs. lt. 2155. 1391. Váradí káptalan kiadványa.

» » » 2157. 1391. Csáktornyai Laczfíy István nádor kiadványa.

Kállay cs. lt. 2143. 1391. Bebek Imre országbíró kiadványa.

MODL. 7785. 1392. IV. 23. Kapolyai János országbíró kiadványa.

Kállay cs. lt. 9. 1392. Kapolyai János országbíró kiadványa.

MODL. 7835. 1393. II. 9. Itélő mesterek kiadványa.

» 7857. 1393. V. 12. Gómör vármegye kiadványa.

Kállay cs. lt. 2200. 1393. Csanádi káptalan kiadványa.

» » » 2201. 1393. Csanádi káptalan kiadványa.

» » » 2255. 1394. Ilsvay Leusták nádor kiadványa.

MODL. 8606. 1400. XII. 24. Szepesi káptalan kiadványa.

Genuában 1361—1476-ig, Fabrianóban 1372-ben, Provenceben 1366 és 1368-ban, Piemontban 1374-ben, Lyonban 1371-ben, Dauphineben 1374-ben, Zürichben 1393-ban, Savoyában 1366-ban, Bajorországban 1385—1399-ig, Lengyelországban 1393-ban fordul elő.¹

152. szám. Griff.

Kállay cs. lt. 1517. 1367. Bebek István országbíró kiadványa.

MODL. 7099. 1384. VIII. 28. Nyitrai káptalan kiadványa.

Genuában 1346. és 1354-ben, Fabrianóban 1387-ben, Genfben 1359-ben, Délfranciaországban 1347—1353-ig, Bajorországban 1373-ban, Lengyelországban a XIV. század közepén, Sziléziában 1369-ben fordul elő.²

153. szám. Egyszarvú félig.

MNM. törzs. 1379. VIII. 22. I. Lajos király kiadványa.

MODL. 6969. 1382. XI. 18. Garay Miklós nádor kiadványa.

Kubinyi cs. lt. 1398. Zsigmond király kiadványa.

MODL. 8453. 1399. VI. 6. Széchényi Frank országbíró kiadványa.

MNM. törzs. 1399. VII. 13. Maróthi János macsói bán kiadványa.

¹ Lásd: *Briquet*nél a 29—34. ábrát, *Zonghin*ál (Le antiche carte fabrianesi) 8. és 34. old., *Keinz*nál a 287. ábrát, *Piekosinskyn*ál a 268. ábrát, *Midouan*nál az 50. ábrát.

² Lásd: *Briquet*nél a 353—354. ábrát, *Keinz*nál a 288. ábrát, *Piekosinskyn*ál a 273. ábrát, *Rautern*nél a 14. ábrát.

Forgách cs. lt. 1399. Zsigmond király kiadványa.
 MODL. 7172. 1400. II. 23. Zsigmond király kiadványa.
 » 8555. 1400. V. 12. Váradi vikár kiadványa.
 Bethlen cs. lt. 1400. Erdélyi káptalan kiadványa.
 MODL. 8482. XIV. század.

Spanyolországban a XIV. században, Sziléziában 1458-ban fordul elő.¹

154—159. szám. Egyszarvú fej. Kedvelt jegy. Különféle ábrázolásban jelenik meg: sima szarvval; fogas szarvval és sörény nélkül; fogas szarvval és fürtös sörénnyel.

154. szám. Egyszarvú fej, sima, hosszú egyenes szarvval, különböző nagyságban.

MODL. 3356. 1341. II. 24. Egri káptalan kiadványa.
 » 2203. 1341. XI. 15. Pál országbíró kiadványa.
 » 3467. 1342. III. 13. Drugeth Vilmos nádor kiadványa.
 Berzeviczy cs. lt. 1349. Szepesi káptalan kiadványa.
 MODL. 5002. 1360. XI. 27. Zalavári konvent kiadványa.
 » 29673. 1377. II. 6. I. Lajos király kiadványa.

Bajorországban 1340 és 1358-ban fordul elő, Franciaországban a XV. században, Erdélyben a XIV. században.²

155. szám. Egyszarvú fej, kissé görbített szarvval.
 MODL. 3840. 1346. IV. 27. Zalavármegyei alispán kiadványa.
 Péchy cs. lt. 1347. III. 18. Szepesi káptalan kiadványa.
 MNM. törzs. 1351. II. 22. Turóczy konvent kiadványa.
 Bajorországban 1346 körül fordul elő.³

156. szám. Egyszarvú fej, fogas, egyenes és görbe szarvval.
 MODL. 7191. 1386. II. 2. Székesfejérvári konvent kiadványa.
 Bajorországban 1380—1393-ig, Lengyelországban a XIV. század kilencvenes éveiben fordul elő.⁴

157. szám. Egyszarvúfej, fogas szarvval és fürtös sörénnyel.
 MODL. 7605. 1390. V. 27. Kanizsai Oslthfia János kiadványa.
 Lengyelországban 1385-ben és 1387-ben fordul elő.

¹ Lásd: *Keinznál* a 291. ábrát, *Rauternél* a 23. ábrát.

² Lásd: *Keinznál* a 292. ábrát, *Midouwnál* a 389. ábrát. *Urbani* is közli 1355-ből »Segni di cartieri antiche« című művében, *Schuller* von Libloy 1358-ból közli »Anzeiger f. Kunde der deutschen Vorzeit« című művében.

³ Lásd: *Keinznál* a 294. ábrát.

⁴ Lásd: *Keinznál* a 298. ábrát, *Piekosinskynál* a 213. ábrát.

158. szám. Egyszarvú fej, fogas szarvval és fürtös sörény-nyel, mellette körrel.

MODL. 7400. 1388. VI. 1. Csáktornyai Laczffy István nádor kiadványa.

MODL. 28107. 1388. Bebek Imre országbiró kiadványa.

Bajorországban 1388-ban fordul elő.¹

159. szám. Egyszarvú fej. A szarv és fül között vonallal, fönt András-keresztel.

MODL. 8381. 1398. XII. 31. Leleszi konvent kiadványa.

Frankfurtban 1393-ban, Sziléziában 1516-ban fordul elő.²

160. szám. Egyszarvú fej-pár.

MODL. 8848. XIV. század vége vagy a XV. század eleje.

Franciaországban a XV. században.³

161. szám. Hal. Kisebb-nagyobb méretekben.

MODL. 5294. 1364. IV. 3. Bebek István országbiró kiadványa.

» 5347. 1364. X. 13. Bebek István országbiró kiadványa.

» 5348. 1364. X. 13. Bebek István országbiró kiadványa.

Kállay cs. lt. 683. 1364. Bebek István országbiró kiadványa.

» » 1458. 1364. Bebek István országbiró kiadványa.

MODL. 5901. 1371. I. 8. Jászói konvent kiadványa.

» 25410. 1380 körül.

Thally cs. lt. XIV. század. Veszprémi káptalan kiadványa.

Kállay cs. lt. 1486. XIV. század.

Máriássy cs. lt. XIV. század. Fehérvári káptalan kiadványa.

Genuában 1314—1318-ig, Frankfurtban 1360-ban és 1368. ban fordul elő.⁴

162. szám. Delfin.

MNM, törzs. 1373. I. 12. Nyitrai káptalan kiadványa.

Bajorországban 1372—1373-ig, Franciaországban a XIV. század végén és a XV. század elején fordul elő.⁵

163. szám. Birodalmi sas.

Thally cs. lt. 1364. V. 6. Kont Miklós nádor kiadványa.

¹ Lásd: *Keinznál* a 300. ábrát.

² Lásd: *Kirchnernél* az 53. ábrát, *Rauternél* a 10. ábrát.

³ Lásd: *Mideuxnál* a 390. ábrát.

⁴ Lásd: *Briquetnél* (jóval kisebb alakban) az 525. és 526. ábrát, *Kirchnernél* a 146. és 147. ábrát.

⁵ Lásd: *Keinznál* a 303. ábrát, *Midouxnál* a 7., 8., 106—109. ábrát.

MNM. törzs. 1366. III. 23. Jászói konvent kiadványa.
Fabrianóban 1333—1599-ig, Bajorországban 1330-ban és
1340-ben fordul elő.¹

164. szám. Liba.

MODL. 29203. 1391. IV. 23. László erdélyi vajda kiadványa.
» 30405. 1391. XI. 8. László erdélyi vajda kiadványa.
Kállay es. lt. 2214. 1393. Leleszi konvent kiadványa.
Bajorországban 1399-ben és 1406-ban, Gelnhausenben 1400-
ban fordul elő.²

165. szám. Liba dicsfénnyel.

Forgách es. lt. 1388. Zsigmond király kiadványa.

166. szám. Madárfej nyitott csőrrel.

MNM. törzs. 1367. IX. 18. Somogyi konvent kiadványa.

167. szám. Madárkoponya görbített csőrrel.

Kállay es. lt. 1374. 1363. X. 13. Bebek István országbíró
kiadványa.

168. szám. Madár dicsfénnyel, zárt csőrrel.

Forgách es. lt. 1363. IX. 17. Bebek István országbíró kiadványa.
MODL. 5242. 1363. IX. 17. Kont Miklós nádor kiadványa.
» 5255. 1363. X. 13. Bebek István országbíró kiadványa.
Kállay es. lt. 1468. 1364. Kont Miklós nádor kiadványa.
Genuában 1363-ban, Lyonban 1363-ban, Provenceben 1366-
ban, Bajorországban 1380-ban, Svájcban 1371—1391-ig fordul elő.³

169. szám. Madár dicsfénnyel, nyitott csőrrel.

MODL. 5257. 1363. X. 29. Bebek István országbíró kiadványa.
MNM. törzs. 1363. XI. 25. Kont Miklós nádor kiadványa.

170. szám. Madár zárt csőrrel.

MODL. 5154. 1362. IV. 29. Székesfejérvári konvent kiadványa.
Bajorországban a XIV. század első felében, Frankfurtban
1350-ben fordul elő.⁴

171. szám. Madár nyitott csőrrel.

MODL. 4730. 1358. IV. 25. Székesfejérvári konvent kiadványa.
Kállay es. lt. 1245. 1359. V. 8. Kont Miklós országbíró
kiadványa.

¹ Lásd: *Briquetnél* a 2. ábrát, *Keinznál* a 306. ábrát.

² Lásd: *Keinznál* a 308. és 309. ábrát.

³ Lásd: *Briquetnél* az 509. ábrát, *Keinznál* a 311. ábrát.

⁴ Lásd: *Keinznál* a 317. ábrát, *Kirchnernél* a 141. ábrát.

MODL. 4961. 1360. VI. 1.

Thally cs. lt. 1364. VII. 8. Veszprémi káptalan kiadványa.

Bajorországban a XIV. század első felében, Frankfurtban 1359-ben fordul elő.¹

172. szám. Madár, fején kereszttel.

MODL. 3903. 1347. V. 16. Bebek István és György kiadványa.

Bajorországban a XIV. század első felében fordul elő.²

173—176. Madáralakok; az eddigiektől elütő ábrázolásban.

Töredékek.

MNM. törzs. 1335. V. 9. Mykch szlavon bán kiadványa.

MODL. 3246. 1339. VII. 6. Zobori konvent kiadványa.

Kállay cs. lt. 565. 1341. Aradi káptalan kiadványa.

MNM. törzs. 1389. X. 13. Csáktornyai Laczfíy István nádor kiadványa.

MODL. 24429. 1389. XI. 2. Csáktornyai Laczfíy István nádor kiadványa.

177. szám. Hárpia.

Kállay cs. lt. 1670. 1378. Dénes prépost és a leleszi konvent kiadványa.

Kállay cs. lt. 1683. 1379. Miklós mester és négy szolgabíró kiadványa.

Kállay cs. lt. 1703. 1379. Leleszi konvent kiadványa.

178. szám. Hárpia körben.

MNM. törzs. 1377. VII. 15. Szepesi Jakab országbíró kiadványa.

» » 1377. XII. 10. Garay Miklós nádor kiadványa.

Máriássy cs. lt. 1377. Szepesi Jakab országbíró kiadványa.

MODL. 6501. 1378. I. 27. Zalavári konvent kiadványa.

MNM. törzs. 1378. X. 14. Mihály vasvári kanonok kiadványa.

Máriássy cs. lt. 1378. Szepesi szolgabírák kiadványa.

» » » 1378. Szepesi káptalan kiadványa.

Bajorországban 1376—1383-ig, Lengyelországban 1378-ban és 1380 körül fordul elő.³

IV. Növények 179—200. szám.

Virágok és gyümölcsök.

179—184. szám. Liliom. Igen korán tűnik fel. Fabrianóban 1314-ben, Genuában 1317-ben, Franciaországban 1392—1396-

¹ Lásd: *Keinznál* a 316. ábrát, *Kirchnernél* a 143. ábrát.

² Lásd: *Keinznál* a 315. ábrát.

³ Lásd: *Keinznál* a 319. ábrát, *Piekosinskynál* a 279. ábrát.

ban, Provenceban 1322-ben fordul elő s különféle ábrázolásokban az egész században, sőt azon túl tartja magát.

179. szám. Liliom.

MNM. törzs. 1335. VI. 4. Csornai konvent kiadványa.
MODL. 28933. 1391. V. 23. Kolozsmonostori konvent kiadv.

180. szám. Liliom. Az előbbinél nagyobb ábrázolásban.

Kállay cs. lt. 696. 1344. Giletfi Miklós nádor kiadványa.
Kállay cs. lt. 735. 1344. Giletfi Miklós nádor kiadványa.

181. szám. Liliom fejlettebb formában.

Kállay cs. lt. 1194. 1358. VIII. 1.

» » » 1036. 1393. Váradai káptalan kiadványa.

Franciaországban 1393—1396-ig és a XV. században fordul elő.¹

182. szám. Liliom. Az előbbiektől eltérő ábrázolásban.

Kállay cs. lt. 2382. 1397. Leleszi konvent kiadványa.

Frankfurtban 1394-ben fordul elő. Franciaországban a XV. században.²

183. szám. Liliom két levélkével.

MODL. 4772. 1358. VII. 30. Jászói konvent kiadványa.

MNM. törzs. 1358. IX. 17. Sáros vármegye kiadványa.

Genuában 1364-ben, Fabrianóban 1363-ban, Délfranciaországban 1344—1364-ig, Bajorországban szintén a XIV. században, Lengyelországban és Hágában a XIV. század hatvanas éveiben, Sziléziában 1358-ban fordul elő.³

184. szám. Liliom szépen stilizálva.

MODL. 8228. 1397. V. 29. Pásztói János országbíró kiadványa.

185. szám. Hatlevelű szár nélküli virág.

Kállay cs. lt. 367. 1334. Váradai káptalan kiadványa.

Bajorországban 1318. és 1322-ben fordul elő.⁴

186. szám. Ötlevelű virág. A szárból két levél nő ki.

MNM. törzs. 1353. VII. 8. Tamás országbíró kiadványa.

Dessewffy cs. lt. 1354. Giletfi Miklós nádor kiadványa.

¹ Lásd: *Midoux*nál a 29., 254, 255. és az LIX. ábrát.

² Lásd: *Kirchnern*él a 33. ábrát, *Midoux*nál a 414. ábrát.

³ Lásd: *Briquet*nél a 295. ábrát, *Midoux*nál a XXII. ábrát, *Keinz*nál a 326. ábrát, *Piekosinskyn*él a 364. ábrát, *Rautern*él a 137. ábrát.

⁴ Lásd: *Keinz*nál a 330. ábrát.

187. szám. Gránátalma virág.

Kállay cs. lt. 2020. 1389. Csáktornyai Laczffy István nádor kiadványa.

Franciaországban 1365-ben, Bajorországban szintén a XIV. században fordul elő.¹

188. szám. Lóhere duplavonalú szárral.

MNM. törzs. 1364. V. 8. Péter erdélyi alvajda kiadványa.

Genuában 1316—1321-ig, Frankfurtban 1362-ben fordul elő.²

189. szám. Lóhere. Az előbbinél nagyobb alakban s eltérő ábrázolásban.

Egyszerű szárral:

MNM. törzs. 1344. I. 18. Győri káptalan kiadványa.

» » 1363. IX. 27. Veszprémi káptalan kiadványa,

MODL. 29703. 1369. IX. 22. János erdélyi alvajda kiadványa.

190. szám. Ugyanaz.

Duplavonalú szárral:

MODL. 28916. 1366. IX. 1. I. Lajos király kiadványa.

» 28744. 1367. VI. 3. Kolozsmonostori konvent kiadványa.

MODL. 30395. 1367. IX. 12. Péter erdélyi alvajda kiadványa.

» 5598. 1367. IX. 13. Budai káptalan kiadványa.

» 5613. 1367. X. 13. Bebek István országbíró kiadványa.

» 5654. 1368. IV. 18. Budai káptalan kiadványa.

191. szám. Szegfű két virággal, a két szár közt kereszttel.

Motesiczky cs. lt. 1343. Pál országbíró kiadványa.

MODL. 3826. 1346. III. 6. Budai káptalan kiadványa.

» 3900. 1347. IV. 21. Székesfejérvári káptalan kiadványa.

MNM. törzs. 1347. V. 10. Giletfi Miklós nádor kiadványa.

MODL. 6336. 1376. II. 20. Garay Miklós nádor kiadványa.

Bolognában 1342-ben, Bajorországban 1382-ben, Frankfurtban 1349-ben, Lengyelországban 1352-ben, Sziléziában 1377-ben fordul elő.³

192—193. szám. Cseresznye hosszú egyenes vagy kissé görbített száron. Hagymával vagy hagyma nélkül.

¹ Lásd: *Midouznál* a IX. ábrát, *Keinznál* a 335. ábrát.

² Lásd: *Briquetnél* a 262—264. ábrát.

³ Lásd: *Briquetnél* (Sur les papiers usités en Sicile) a 41. ábrát, *Keinznál* a 342. ábrát, *Kirchmernél* a 150. ábrát, *Piekosinskynál* a 354. ábrát, *Rauternél* a 153. ábrát. *Urbani* 1366-ból közöl egy példányt »Segni di cartiere antiche« című művében.

Kállay cs. lt. 48. 1329 körül. Jakab és Pál mesterek kiadványa.

Berzeviczy cs. lt. 1349. Jászói konvent kiadványa.

MNM. törzs. 1370. VI. 29. Győri káptalan kiadványa.

MODL. 5884. 1370. X. 13. Széchy Miklós országbíró kiadványa.

» 29174. 1370. XI. 29. I. Lajos király kiadványa.

MNM. törzs. 1371. I. 17. Győri káptalan kiadványa.

Genuában 1345-ben, Fabrianóban 1340-ben, Bolognában 1320-ban, Grenobleban 1318-ban, Délfranciaországban 1325—1356-ig, Pfalzban 1336-ban, Bajorországban a XIV. században, Sziléziában 1350-ben, Lengyelországban 1349—1350-ig fordul elő.¹

194. szám. Szilva egyenes vagy görbített szárral.

MODL. 2931. 1335. VII. 1. Budai felhévizi keresztetek konventjének kiadványa.

Motesiczky cs. lt. 1342. Garamszentbenedeki konvent kiadványa.

MODL. 36506. 1370. II. 17. Kolozsmonostori konvent kiadv.

MNM. törzs. 1370. IV. 7. I. Lajos király kiadványa.

MODL. 29708. 1370. V. 11. János erdélyi alvajda kiadványa.

Motesiczky cs. lt. 1370. Széchy Miklós országbíró kiadványa.

Soos cs. lt. 1370. Széchy Miklós országbíró kiadványa.

Forgách cs. lt. 1378. Garamszentbenedeki konvent kiadványa.

MODL. 6573. 1379. I. 8. Somogyi konvent kiadványa.

» 32207. 1380 körül.

» 28928. 1381. V. 9. Erdélyi káptalan kiadványa.

» 28357. 1381. VII. 18. Kolozsmonostori konvent

kiadványa.

MODL. 1774. 1381. Leleszi konvent kiadványa.

Kállay cs. lt. 1835. 1382. Széchy Miklós országbíró kiadványa.

Genuában 1382-ben, Bolognában 1318-ban, Bajorországban 1341—1383-ig, Lengyelországban a XIV. század harminczas éveiben, továbbá 1367. és 1379-ben, Sziléziában 1369-ban és 1373-ban fordul elő.²

195. szám. Körte. Igen gyakran fordul elő nemcsak a XIV., hanem a XV. században is.

¹ Lásd: *Briquetnél* a 298. és 299. ábrát, *Briquetnél* (Sur les papiers usités en Sicile) a 6. ábrát, *Keinznál* a 343. ábrát, *Piekosinskynál* a 322. és 323. ábrát.

² Lásd: *Briquetnél* a 285. ábrát, *Briquetnél* (Sur les papiers usités en Sicile) 12. ábrát, *Keinznál* a 350. és 351. ábrát, *Piekosinskynál* a 793. ábrát, *Rauternél* a 82. és a 136. ábrát.

- MODL. 5547. 1367. IV. 10. Somogyi konvent kiadványa.
 > 24484. 1370. I. 7. Tótországi helytartó helyettes
 kiadványa.
 MODL. 5819. 1370. I. 28. Széchy Miklós országbíró kiadványa.
 > 6017. 1372. V. 7. Zalavári konvent kiadványa.
 Kapy cs. lt. 1373. Jászói konvent kiadványa.
 MODL. 24916. 1375. X. 13. Szepesi Jakab országbíró
 kiadványa.
 MODL. 6473. 1377. XII. 21. Garay Miklós nádor kiadványa.
 > 6547. 1378. VI. 23. Pécsi káptalan kiadványa.
 > 25330. 1378. XI. Horvát János macsói bán kiadványa.
 > 6916. 1382. V. 9. Váradai káptalan kiadványa.
 > 28757. 1383. I. 24. Mária királyné kiadványa.
 > 6876. 1383. VI. 2. Mária királyné kiadványa.
 Kállay cs. lt. 1840. 1383. Leleszi konvent kiadványa.
 MODL. 7057. 1384. XI. 14. Széchy Miklós országbíró
 kiadványa.
 Máriássy cs. lt. 1385. Szepesi káptalan kiadványa.
 Bajorországban 1366—1388-ig, Lengyelországban szintén a
 XIV. században, Sziléziában 1376-ban fordul elő.¹

196—199. szám. Körte két levéllel hosszú szárazakon. Tömegesen fordul elő különféle méretekben és változatokban: egyenes, kevésbé görbített, nagyon görbített szárazakkal, rendszeren két, néha egy virágcsapocskával. A levélkék és a gyűrű (hagyma) alakja is változik.

196. szám. Körte egyenes vagy kissé hajlított szárral.
 MNM. törzs. 1339. VI. 7. Vasvármegye kiadványa.
 MODL. 3676. 1344. III. 3. Budai káptalan kiadványa.
 > 3704. 1344. VI. 28. Iday János kiadványa.
 > 3698. 1344. VII. 7. Iday János kiadványa.
 Soos cs. lt. 1344. Pál országbíró kiadványa.
 Berzeviczy cs. lt. 1345. Váci káptalan kiadványa.
 MODL. 3842. 1346. V. 3. Váradai káptalan kiadványa.
 > 3805. 1346. V. 23. János borsodi főesperes kiadványa.
 MODL. 3798. 1346. XI. 24. Giletfi Miklós nádor kiadványa.
 Kállay cs. lt. 243. 1346.
 MODL. 26559. 1350. VII. 5. Gergely, a váradai püspök vica-
 riusának kiadványa.
 MODL. 4709. 1358. V. I. Kont Miklós nádor kiadványa.
 Ibrányi cs. lt. 1371. Leleszi konvent kiadványa.

¹ Lásd: *Keinznál* a 352—355. ábrát, *Pickosinskynál* a 311—320. ábrát, *Rauternél* a 99. ábrát.

MODL. 6067. 1372. X. 13. Zalavári konvent kiadványa.

MODL. 7176. 1385. XII. 23. Budai káptalan kiadványa.

Franciaországban 1395-ben, Bajorországban 1340 körül, 1377. és 1386-ban fordul elő.¹

197. szám. Ugyanaz közepesen hajlított szárákkal.

MODL. 3766. 1345. V. 12. Giletfi Miklós nádor kiadványa.

» 26979. 1345. VII. 27. Abauj vármegye kiadványa.

MNM. törzs. 1346. I. 29. Pál országbíró kiadványa.

Kállay cs. lt. 773. 1346. Egri káptalan kiadványa.

» » » 616. 1347. Jakab mester és négy szolgabíró

kiadványa.

Kállay cs. lt. 1029. 1352. Tamás országbíró kiadványa.

MODL. 35222. 1362. IV. 3. Ilsvay Leusták szlavon bán kiadványa.

Kállay cs. lt. 1384. 1363. III. 8. Pál mester és négy szolgabíró kiadványa.

MODL. 5156. 1363. IV. 12. Bebek István országbíró kiadványa.

MNM. törzs. 1363. V. 19. Csázmai káptalan kiadványa.

MODL. 28740. 1364. V. 8. Péter erdélyi alvajda kiadványa.

» 33180. 1365. VIII. 19. Pozsegai káptalan kiadványa.

» 35235. 1365. VIII. 23. Csázmai káptalan kiadványa.

Soos cs. lt. 1365. Budai káptalan kiadványa.

Kállay cs. lt. 1498. 1366. Leleszi konvent kiadványa.

MODL. 5616. 1367. X. 13. Egri káptalan kiadványa.

» 28919. 1367. X. 13. Erdélyi káptalan kiadványa.

» 30126. 1367. XII. 15. Péter erdélyi alvajda kiadványa.

» 5648. 1368. III. 3. Szepesi káptalan kiadványa.

» 30699. 1368. VII. 11. Miklós erdélyi vajda kiadványa.

» 5704. 1368. IX. 29. Raymund báró kiadványa.

Kállay cs. lt. 1526. 1368. Jakab mester és négy szolgabíró kiadványa.

Becsky cs. lt. 1369. Széchy Miklós országbíró kiadványa.

MNM. törzs. 1370. VI. 18. Győri káptalan kiadványa.

» 1370. VII. 1. Szepesi káptalan kiadványa.

» 1370. VII. 1. Szepesi káptalan kiadványa.

MODL. 5862. 1370. VIII. 10. László oppelni herceg nádor kiadványa.

MODL. 5888. 1370. XII. 21. Egri káptalan kiadványa.

Bethlen cs. lt. 1370. Pécsi káptalan kiadványa.

Justh cs. lt. 1370. Komárommegyei inquisitio kiadványa.

Máriássy cs. lt. 1370. László oppelni herceg nádor kiadványa.

¹ Lásd: *Midouznál* a VIII. ábrát, *Keinznál* a 359. és 360. ábrát.

Kállay cs. lt. 1580. 1370. László oppelni herceg nádor kiadványa.

MNM. törzs. 1371. IV. 25. I. Lajos király kiadványa.

» » 1371. X. 13. Széchy Miklós országbíró kiadványa.

MODL. 5967. 1371. X. 13. Széchy Miklós országbíró kiadványa.

» 5969. 1371. X. 21. Egri káptalan kiadványa.

Máriássy cs. lt. 1371. Vilmos pécsi püspök kiadványa.

MODL. 5978. 1371. Széchy Miklós országbíró kiadványa.

» 29433. 1372. I. 30. László oppelni herceg nádor kiadványa.

MNM. törzs. 1372. III. 5. Károly szlavoniai herceg kiadványa.

Kállay cs. lt. 69. 1372. Leleszi konvent kiadványa.

Forgách cs. lt. 1372. János oppelni herceg kiadványa.

MODL. 6084. 1373. I. 20. Bebek I. nádor kiadványa.

» 25141. 1373. III. 13. Erzsébet királyné kiadványa.

MNM. törzs. 1373. III. 24. I. Lajos király kiadványa.

Kállay cs. lt. 1373.

Máriássy cs. lt. 1376. Jordán alispán kiadványa.

MNM. törzs. 1377. XI. 25. Szepesi Jakab országbíró kiadványa.

» » 1379. IV. 25. Horvát János bodrogszemeyi főispán kiadványa.

Máriássy cs. lt. 1379. János mester és négy szolgabíró kiadv.

Genuában 1339—1359-ig, Bolognában 1336-ban, Nápolyban 1365-ben, Avignonban 1331-ben, Spanyolországban 1330-ban, Lengyelországban 1352—1369-ig, Frankfurtban 1352—1370-ig, Franciaországban 1360—1393-ban s a XV. században, Sziléziában 1358. és 1368-ban fordul elő.¹

198. szám. Ugyanaz erősen görbített szárral.

MNM. törzs. 1348. I. 22. Pál országbíró kiadványa.

MODL. 5218. 1363. VII. 1. Pécsi káptalan kiadványa.

MNM. törzs. 1363. VIII. 14. Zágrábi káptalan kiadványa.

Fejérpataky cs. lt. 1365. I. 22. János lipthói alispán és négy szolgabíró kiadványa.

MODL. 28083. 1367. IX. 15. Erdélyi káptalan kiadványa.

» 28075. 1371. V. 20. László oppelni herceg nádor kiadványa.

Kállay cs. lt. 1589. 1371. László oppelni herceg nádor kiadványa.

¹ Lásd: *Briquetnél* az 519—523. ábrát, *Briquetnél* (Sur les papiers usités en Sicile) a 21. ábrát, *Kirchnernél* a 152., 153. ábrát, *Mideuxnál* a 14., IV., VII. és a XIII. ábrát, *Rauternél* a 87., 148. és 156. ábrát. *Urbani* 1376-bó közöl egy példányt »Segni di cartieri antiche« című művében.

Kállay cs. lt. 1610. 1372. Váradi káptalan kiadványa.
 » » » 20. 1372. Leleszi konvent kiadványa.
 » » » 1645. 1376. Szabolcs vármegyei alispán és
 négy szolgabíró kiadványa.

Kállay cs. lt. 1650. 1377. Miklós mester és négy szolga-
 bíró kiadványa.

Kállay cs. lt. 1686. 1379. I. Lajos király kiadványa.

» » » 1705. 1379. Garay Miklós nádor kiadványa.

Bajorországban szintén a XIV. században fordul elő.¹

199. szám. Körte két levéllel kis méretben.

Forgách cs. lt. 1365. Garamszentbenedeki konvent kiadványa.

Kállay cs. lt. 1568. 1370. László oppelni herceg nádor
 kiadványa.

MODL. 5971. 1371. XI. 11. Somogyi konvent kiadványa.

Bajorországban 1372-ben, Olaszországban 1387-ben fordul elő.²

200. szám Levélkoszorú.

Kállay cs. lt. 451. 1337. Szolgabírói kiadvány.

» » » 473. 1337. Szolgabírói kiadvány.

Olaszországban 1335-ben fordul elő.³

Meghatározatlan vízjegyek 201—223. szám.

Ide soroltuk azokat a vízjegyeket, melyeket az előbbi cso-
 portok egyikébe sem tudtunk osztani.

201. szám. MODL. 26862. 1359. IV. 3. Váradi káptalan
 kiadványa.

202. szám. MODL. 26862. 1360. I. 13. Kolozsmonostori
 konvent kiadványa.

203. szám. MODL. 30680. 1362. VIII. 7. Erdélyi káptalan
 kiadványa.

204. szám. MODL. 2387. 1344. XI. 27. Pál országbíró
 kiadványa.

205. szám. MODL. 3388. 1341. VI. 10. Drugeth Vilmos
 nádor kiadványa.

206. szám. Forgách cs. lt. 1386. Széchy Miklós nádor
 kiadványa.

¹ Lásd: *Keinznál* a 361. ábrát.

² Lásd: *Keinznál* a 363. ábrát, *Briquetnél* az 524. ábrát.

³ Lásd: *Briquetnél* a 209. ábrát.

207. szám. MODL. 3811. 1347. X. 30. Csanád esztergomi érsek kiadványa.

208. szám. MODL. 4133. 1350. VI. 24. Olivér a királyné országbirájának kiadványa.

MODL. 4600. 1356. III. 23. Széchy Miklós országbíró kiadványa.

209. szám. Kállay cs. lt. 1024. 1352. Egri káptalan kiadványa.

210. szám. MNM. törzs. 1374. V. 14. Székesfejérvári keresztetek konventjének kiadványa.

211. szám. Kállay cs. lt. 1038. 1353. Szolgabírói kiadvány.

MODL. 4415. 1354. III. 20. I. Lajos király kiadványa.

MNM. törzs. 1354. XI. 27. Zala vármegye kiadványa.

Kállay cs. lt. 1091. 1355. László mester és négy szolgabíró kiadványa.

Kállay cs. lt. 1073. 1355. László mester és négy szolgabíró kiadványa.

212. szám. MODL. 4284. 1352. V. 18. Egri káptalan kiadványa.

213. szám. MNM. törzs. 1379. V. 27. Szepesi káptalan kiadványa.

214. szám. MODL. 6183. 1374. I. 19. Simontornyai Laczfyy Imre nádor kiadványa.

215. szám. Kisfaludy cs. lt. 1392. XI. 24. Kapolyai János országbíró kiadványa.

216. szám. Kállay cs. lt. 428. 1347 körül. Erzsébet királyné kiadványa.

MODL. 4396. 1353. X. 28. Hont vármegye kiadványa.

217. szám. MODL. 28742. 1366. VII. 5. Kolozsmonostori konvent kiadványa.

218. szám. MODL. 6204. 1374. V. 16. Szepesi Jakab országbíró kiadványa.

219. szám. MODL. 6212. 1374. V. 12. Simontornyai Laczfyy Imre nádor kiadványa.

220. szám. MODL. 3931. 1347. IX. 24. Jászói konvent kiadványa.

221. szám. MODL. 4177. 1351. III. 2. Gotthard hevesi archidiaconus kiadványa.

222. szám. MODL. 28767. 1398. VII. 1. János erdélyi alvajda kiadványa.

223. szám. MODL. 4225. 1351. X. 12. Tamás országbíró kiadványa.

Irodalom.

A papirosipar történetének sok lényeges kérdését még homály borítja, melyet az eddigi kutatások megfejtteni nem tudtak. A szakirodalom, mely különösen az újabb időben nem egy jeles munkát bocsátott az ezen tárggyal foglalkozók rendelkezésére, még mindig nem ad kimerítő választ oly lényeges kérdésekre, melyeknek megfejtése nélkül sok tekintetben teljesen tájékozatlanok maradunk. *Briquet* igen helyesen utal arra, hogy monográfiákat kellene írni, helyi kutatásokat végezni levéltárakban és könyvtárakban. Hasznos, megbecsülhetetlen munkát végez a kutató vízjegyek pontos lerajzolása és gyűjtése által. — Minden egyes adat, melyet ezen a téren találunk, egy-egy lánczszemet ad kezünkbe, melynek segítségével távolabb eső adatok közt kapcsolatot tudunk létesíteni, kellő világításba helyezni oly dolgokat, melyek megfejtetlenül állottak előttünk.

A papiros történetével foglalkozókra, különösen a vízjegyek kutatóira nézve nem lesz értéktelen dolog, ha az ezen tárgyról eddig megjelent irodalmat közöljük.

A hozzáférhető irodalmi művek közül a forrásul használtakat az illető helyeken idézzük, de csak röviden a szerző nevével. — *Briquet* C. M. Papiers et filigranes des archives de Gênes 1154 à 1700. Genève, 1888 = *Briquet*. — *Briquet* többi művének a teljes czímét kiírjuk. — *Kirchner*, Ernst. Die Papiere des XIV. Jahrhunderts im Stadtarchive zu Frankfurt a/M. und deren Wasserzeichen. Frankfurt a/M., 1893. = *Kirchner*. Másik munkájának teljes czímét adjuk.

Ames Typograph. Antiquities of Great Britain. I. Tab. V.

Archaeolog. Brit. Vol. XII. Tab. XV—XIX.

Barone, N. Le filigrane delle antiche cartiere nei documenti dell' Archivio di stato in Napoli, dal XII al XV. secolo. (Archiv. stor. napol. XIV. [1889.] 69—96. old.)

Bartolo de Saxoferrato. De insigniis et armis.

Bijdragen tot de geschiedenis der Bockdrukkunst. Haarlem, 1818. 10 vízjegy.

Bodemann, E. Inkunabeln der königlichen Bibliothek zu Hannover. Hannover, 1866. 200 vízjegy.

Boyer, Hippolyte et Vallet de Virivelle. Filigranes de papier du 15 siècle aux armes des familles Coeur et de Bastard. Paris, 1860. (Extrait de la Revue archéologique 1. année. Nouvelle série.)

- Breitkopf, Joh. Gottl. Imman. Versuch den Ursprung der Spielkarten, die Einführung des Leinenpapiers etc. zu erforschen. Leipzig, 1784.
- Briquet, C. M. Recherches sur les premiers papiers employés en Occident et en Orient, du Xe au XIVe siècle. Paris, 1886. Mémoires de la Société nationale des Antiquaires des France. Tome XLVI. 18 vízjegy.
- Papiers et filigranes des archives de Gênes 1154 à 1700. Genève, 1888. 593 vízjegy.
- De la valeur des filigranes du papier comune moyen de déterminer l'âge et la provenance de documents non datés. Genève, 1892.
- Sur les papiers usités en Sicile. Palermo, 1892. 41 vízjegy.
- Canus. Notice d'un livre imprimé á Bamberg, en 1462. Paris, au VII. 3 vízjegy.
- Claudin, A. Origines de l'imprimerie á Alby en Languedoc. Paris, 1880. 5 vízjegy.
- Czerny. Bibliothek von St. Florian. 91 vízjegy.
- De La Fons-Mélicocq. Noms des diverses sortes des papiers, employés au moyen âge dans le Nord de la France, leur prix, leurs marques etc. Bulletin du Bouquiniste de A. Aubry. Paris, 1858.
- De la Serna Santander. Observations sur le filigrane du papier des livres imprimés dans le 15 siècle.
- Denne, Sam, Observations on Paper-Marks. H. n., 1795.
- Desbarreaux, Bernard. Catalogue de la Bibliothèque de Toulouse. I. partie mennables. Toulouse, 1878. 350 vízjegy.
- Fischer, Gotthelf. Versuch die Papierzeichen als Kennzeichen der Alterthumskunde anzuwenden. Nürnberg, 1804.
- Gutermann, F. Die älteste Geschichte der Fabrikation des Leinen-Papiers. Serapeum, 1845. 17. és 18. szám. 64 vízjegy.
- Hassler. Vertrag über die älteste Geschichte der Fabrikation des Leinenpapiers. (Verhandlungen des Vereins für Kunst und Alterthum in Ulm und Oberschwaben.) Ulm, 1844. 8 vízjegy.
- Hausmann. Albrecht Dürer's Kupferstiche, Radirungen, Holzschnitte und Zeichnungen. Hannover, 1861. 57 vízjegy.
- Heitz Paul. Les filigranes des papiers, contenus dans les archives de la ville de Strasbourg. Strasbourg, 1902.
- Les filigranes avec la Crosse de Bâle. Strasbourg, 1904. 300 vízjegy.
- Les filigranes des Papiers contenus dans les incunables strasbourgeoises de la Bibliothèque Impériale de Strasbourg. 1330 vízjegy.
- Hupp, Otto. Ein Missale speciale. Vorläufer des Psalteriums von 1457. Beitrag zur Geschichte der ältesten Druckwerke. München, 1898.
- Jansen. Essai sur l'origine de la gravure en bois et en taille douce et sur la connaissance des estampes des XVe et XVIe siècles. Paris, 1808.
- Karabacek, Joseph. Das arabische Papier. Wien, 1887.
- Neue Quellen zur Papiergeschichte. Wien, 1887.
- Keinz, Friedrich. Die Wasserzeichen des XIV. Jahrhunderts in Handschriften der k. bayer. Hof- und Staatsbibliothek. München, 1896. 368 vízjegy.

- Kemény József. *Signa interna Chartarum sec. XIV—XVIII. in Transsilvania I—II. Kézirat a kolozsvári egyetemi könyvtárban.*
- Kemény József. *Ueber das in der Diplomatie des Auslandes und Ungarns mit Innbegriff Siebenbürgens erscheinende älteste Linnenpapier. — Magazin für Geschichte, Literatur . . . Siebenbürgens. I. Bd.*
- Kirchner, Ernst. *Die Papiere des XIV. Jahrhunderts im Stadtarchive zu Frankfurt a/M. und deren Wasserzeichen. Frankfurt a/M., 1893.*
— *Das Papier. I. Theil. Die Geschichte der Papierindustrie und Allgemeines über Papier. Chemnitz, 1897.*
- Koning, J. *Verhandling over den Oorsprong de Uitvinding Verbetering en Volmaking der Bockdrukkunst. Haarlem, 1816. 23 vízjegy.*
- Laptew, Iván. *A vízjegyekről. Szent-Pétervár, 1824. Orosz nyelven.*
- Lichačev, N. T. *Paleografičeskoe značenie bumažnych wodjanych znakov. Petersburg, 1899.*
- Manzoni, G. *Annali tipografici torinesi del secolo XV. — Miscellanea di Storai Italiana. Tom. IV. Turin, 1863. 33. vízjegy.*
- Meister. *Grundriss der Geschichtswissenschaft. Leipzig, 1906.*
- Merlet, L. *Des filigranes du papier. Magazin pittoresque 1855. jan. füzet. 25. vízjegy.*
- Midoux, E. et A. Matton. *Études sur les filigranes des papiers employés en France, au XVI et XVe siècles. Paris, 1868. 600 vízjegy.*
- Murr, Von. *Journal zur Kunstgeschichte und zur allgemeinen Litteratur. II., V. és XIII. Bd. Nürnberg, 1776.*
- Myskovszky Viktor. *A régi papirosban található vízjegyekről. Archaeologiai Értesítő. V. köt. Pest, 1871. 8—10. old.*
- Naumann. *Catalogus Librorum Manuscriptorum Biblioth. Senat. Lipsiensis. Grimae, 1838.*
- Paoli-Lohmeyer. *Grundriss zu Vorlesungen ueber lateinische Palaeographie und Urkundenlehre. VII. Innsbruck, 1895.*
- Petzhold, Jul. *Index aliquot Codicum chartaceorum olim Erfurtensium nunc Dresdensium. Cum signis fabricae ubi charta facta est lithographicis (Dresdae, 1845.)*
- Piekošinsky, Fr. *Srednowieczne znaki wodne. Kraków, 1893.*
— *Wybór znaków wodnych z XV. stulecia. Kraków, 1896.*
- Quellen zur Geschichte Siebenbürgens aus sächsischen Archiven I. Bd. *Rechnungen aus dem Archiv der Stadt Hermannstadt und der sächsischen Nation. I. Bd. Hermannstadt, 1880. 53. vízjegy.*
- Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt in Siebenbürgen III. Bd. *Kronstadt, 1896. 6 tábla.*
- Rauter, A. *Ueber die Wasserzeichen der ältesten Leinenpapiere in Schlesien. VI. Bericht des Vereins für das Museum schlesischer Alterthümer Breslau, 1866. 173 vízjegy.*
- Ris-Paquot. *Dictionnaire encyclopédique des marques & monogrammes, chiffres, lettres initiales, signes figuratifs, etc. Tome I—II. Paris, é. n.*
- Sardini, G. *Esame sui principi della francese ed italiana tipografia. Lucques, 1797.*

- Schiffmann, F. J. Die Wasserzeichen der datirten Münsterdrucke als Zeugen für die Aechtheit eines undatirten. H. n., é. n.
- Schmidt, C. Mémoire sur les filigranes des papiers employés á Strasbourg de 1343 à 1525. Bulletin de la Société industrielle de Mulhouse. Novemb. 1877. 272. vízjegy.
- Schuler von Libloy. Notizen zur Geschichte der deutschen Diplomatie in Siebenbürgen. Anzeiger für Kunde der deutschen Vorzeit. 1858. 11. és 12. szám.
- Schwarz, C. G. Opuscula quaedam academica varii argumenti. Nürnberg, 1793.
- Schwarz, C. G. Primaria quaedam documenta de origine typographiae. Pars. III. Altorfii, 1740.
- Sotheby, S. The typography of the fifteenth century. Londres, 1845. 600 vízjegy.
- Principia typographica, the blockbooks or zylographic delineations of scripture history, issued in Holland, Flanders and Germany during the fifteenth century etc. Londres, 1858. III. vol. 500 vízjegy.
- Stoppelaar, J. H. Het papier in de Nederlanden gedurende de middelevven-, inzonderheid in Zeeland. Middelburg, 1869.
- Uhlirz. Jahrbuch der Kunstsammlungen des allerh. Kaiserhauses. XVII.
- Urbani, D. Segni di cartieri antiche. Venise, 1870. 150 vízjegy.
- Vallet de Virivelle. Notes pour servir à l'histoire du papier. Gazette des Beaux-Arts 1859. május 15., augusztus 1. és november 1. füzetében. 91. vízjegy.
- Wasserzeichen, Die — im Missale speciale. L. Rosenthal's Zeitschrift für Bücherfr. 1900/1901. Heft 2—3.
- Wattenbach, W. Das Schriftwesen im Mittelalter. Leipzig, 1896.
- Wehrs. Vom Papier. Hannover, 1792.
- Weigel und Zestermann. Die Anfänge der Druckerkunst in Bild und Schrift an deren frühesten Erzeugnissen in der Weigel'schen Sammlung. Leipzig, 1866. II. Bd. 100 vízjegy.
- Wibiral, F. L'iconographie d'Antoine Van-Dyck, d'après les recherches de H. Weber. Leipzig, 1877. 100 vízjegy.
- Wiener, Lucien. Etude sur les filigranes des papiers Lorrains. Nancy, 1893.
- Wiesner, J. Die mikroskopische Untersuchung des Papiers mit besonderer Berücksichtigung der ältesten orientalischen und europäischen Papiere. Wien, 1887.
- Zonghi, A. Le marche principali delle carte fabrianesi dal 1293 al 1599. Fabriano, 1881. 200 vízjegy.
- Zonghi, A. Le antiche carte fabrianesi alla Eposizione generale italiana di Torino. Fano, 1884. 1887. vízjegy.

A vízjegygyűjtés terén nagy érdemeket szerzett *Zonghi* és *Briquet*. Az előbbi néhány ezerre menő vízjeggyel ellátott eredeti, olasz középkori papirosgyűjtemény hirtokában van. *Briquet* vaszorgalommal különféle levéltárakban nem kevesebb mint 10.000

kötetet s aktadarabot nézett át, melyekben 11.106 vízjegyet talált s ezeket 7420 fajra és 1226 jellemző csoportba osztotta.¹ Nálunk tudtunkkal gróf *Kemény* József, *Gervay* Nándor, *Myskovszky* Viktor, *Lehoczky* Tivadar, *Szalay* Ágost, *Puky* József és *Csoma* József gyűjtöttek vízjegyeket.

A fönt felsorolt irodalmi munkák közt alig akad egy-kettő, mely a magyarországi papiros történetével foglalkoznék s ezek is kezdetlegesek.

Szerény munkánkkal, mely a Magyar Nemzeti Múzeum és az Országos Levéltár összes 14. századbeli papiros okleveleinek vízjegyeit s az azokból leszűrt egyes diplomatikai tanulságokat foglalja magában, hozzá akartunk járulni azon köd részben való eloszlatásához, mely eddig papiros kérdésünk fölött lebegett.

Különös súlyt helyeztünk a vízjegyek pontos rajzára és áttekinthető csoportosítására. A diplomatikuson kívül a kulturhistorikus és archaeologus is sok figyelemre méltó adatra fog dolgozatunkban akadni.

¹ *Briquet*, C. M. De valeur les filigranes du papier. Genève, 1892. 6. old.